

УДК 159.923.2:17.022.1

А.І. Куриця

ПРОБЛЕМА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА

У статті автор обґрунтовує актуальність вивчення проблеми становлення і особливостей формування життєвих та професійних цінностей психолога.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, професійне становлення.

В статье автор обосновывает актуальность изучения проблемы становления и особенности формирования жизненной и профессиональной ценности психолога.

Ключевые слова: ценностная ориентация, профессиональное становление.

Ціннісні орієнтації є одним із найважливіших утворень у структурі свідомості й самосвідомості людини і зумовлюють низку її характеристик як особистості. Не менш суттєвим моментом, що зумовлює психологічну значущість системи цінностей, є її співвіднесеність із конкретно-історичними, суспільно-політичними, ідеологічними умовами, за яких складається певна система ціннісних орієнтацій у суспільстві в цілому та в кожній окремій особистості.

Ціннісна орієнтація – це і є вибір особистістю такого типу поведінки (вчинку), в основі якого лежать певні, з тою чи іншою глибиною усвідомлені (чи взагалі неусвідомлені) цінності.

Якщо для одних людей практиковані в суспільстві цінності самоочевидні й вони схильні в своїй поведінці орієнтуватися саме на них цілком усвідомлено, то для інших ці цінності можуть бути незрозумілими, недосяжними або, що зовсім не рідко, уявлятися формальними, декларативними. В цьому випадку справжні морально-ціннісні орієнтації особистості можуть бути нею недостатньо усвідомленими і встановити їх можна лише за поведінкою людини протягом ряду років. Саме лінія поведінки, моральне самопочуття особистості дають достатню підставу стверджувати, що морально-ціннісна орієнтація свідомості стійкіше виражає моральний сенс ціннісних координат у виборі вчинків і дій

особистості, ніж окремі спонукання чи оцінки.

Дослідження системи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості, груп, соціальних верств в нових історичних умовах є дуже важливим, оскільки дозволяє науково керувати соціальними, соціально-психологічними процесами в суспільстві. Молоді, в тому числі студентській, належить особлива роль у суспільстві, адже саме її представники сьогодні – це керівники держав, урядів, науковці, економісти, юристи і т. д. – те покоління, яке буде творити історію завтра. І тому від того, якими є цінності і ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства в цілому. Тому дослідження цієї проблеми є дуже актуальним на сучасному етапі. В умовах певної кризи соціальних ідеалів, зневіри частини населення у оптимістичні перспективи для України і світу в цілому дуже важливим є виховання молоді на засадах тих суспільно-корисних цінностей, які є загальнозначущими, вічними, неперехідними – Добро, Благо, Любов.

Ціннісні стимули зачіпають особистість, структуру самосвідомості, особистісні потреби.

Справжнє самоствердження можливе тільки тоді, коли особистість, діючи в ім'я ідеалів-цінностей, здатна звільнитися від влади потреб, подолати свою підлеглість їм, стати вище за них. Свобода людини є завжди звільненням від влади нижчих цінностей, вибір вищих цінностей і боротьба за їх утілення. Безсумнівно, що людина, в мотивації діяльності якої домінують лише найнеобхідніші потреби, завжди перебуває під контролем зовнішніх обставин і не може бути вільною [3].

Потреби тісно пов'язані з інтересами. Інтереси, як і потреби, являють собою особливий вид суспільних відносин і не існують самі по собі, поза тими особами, соціальними групами, які виступають їхніми носіями. Як об'єкти інтересу постають матеріальні та духовні цінності, соціальні інститути й суспільні відносини, звичаї, побут. В інтересах відображується соціальне становище індивідів, що власне й зумовлює їхню роль як надзвичайно важливих спонукальних стимулів дії та рушійних сил суспільного розвитку. Тому вони є реальною силою, з якою необхідно рахуватися.

Крім того, інтереси є також і підвалинами ідеології, котра відображує певні соціальні інтереси. Ідеологія виробляється теоретиками й політичними діячами і через визначення окремих понять, філософські спори, дискусії про моральність, оцінки тих чи інших творів мистецтва, судження про політичні події, що

відображають боротьбу різних концепцій, які, у свою чергу, пов'язані з реальними інтересами, діючими в соціально-економічній і політичній сферах. Процес вираження інтересів в ідеологічній формі ускладнюється як ступенем розвитку інтересів, так і здатністю ідеології в завуальованій формі приховати інтереси тих або інших соціальних груп чи класів.

Інтереси також пронизують собою й усю систему цінностей, культури суспільства. Оскільки кожна соціальна група вибірково ставиться до всієї сукупності духовних багатств, накопичених людством, інтереси й потреби тої чи іншої групи виступають як критерії добору цінностей даної соціальної групи й дістають своє завершення через певні форми символізації, котрі діють уже як безпосередні спонукання діяльності, як мотиви .

Потреби, інтереси, цінності справді лежать в основі людських дій, учинків, думок, проявляються в різній сукупності практичних мотивів дії й самі, в свою чергу, мають підґрунтям систему історично провідних типів і способів діяльності, що виникають у зв'язку з матеріальним виробництвом і базисними виробничими відносинами. Та не тільки. У відповідності з матеріалістичним розумінням людини й світу людини суспільна реальність, у тому числі й прояви духовного життя, складаються як результат цілепокладаючої, раціональної діяльності людей, проте в кінцевому підсумку поза й незалежно від їхньої свідомості та волі— як система матеріальних відносин з приводу виробництва свого життя.

Ціннісна орієнтація, виражена в моральних потребах, по суті проймає всю психіку людини, через мислення, почуття, підсвідомі спонуки, дає можливість людині вибирати навіть на інтуїтивному рівні ту лінію поведінки, яка впливає з прийнятих нею цінностей.

Безумовно, найзначнішу роль відіграє усвідомлена ціннісна орієнтація, оскільки вона посилює регулятивні можливості самої моралі, бо підкорює всі компоненти моральної свідомості єдиній меті й посилює здатність людини передбачати результати своїх дій.

Як рушійні мотиви поведінки, ціннісні орієнтації особистості дають можливість визначити крізь призму суб'єктивного сприйняття своєрідність і найхарактерніші риси сучасної епохи, пізнати й зрозуміти, наскільки людина володіє моральною здатністю відповідати потребам розвитку суспільства, наскільки вона творчо активна або пасивна і байдужа людина, саме конкретна людина, а не конкретно-історичний тип особистості.

Особливості формування особистості на сучасному етапі полягають у тому, що цей процес відбувається в умовах соціально-економічної кризи суспільства, розширення соціальної

самостійності та ініціативи молоді. Це зумовлює критичне осмислення досвіду попередніх поколінь, формує нові уявлення про своє професійне майбутнє та майбутнє суспільства, призводить до переоцінки як загальнолюдських, так і професійних цінностей, оскільки нова ситуація в суспільстві змінює і традиційне ставлення до багатьох професій. Це стосується і професії психолога. Сучасний етап розвитку психологічної науки вимагає самовизначення психолога щодо своєї екзистенційної позиції (гуманістичний підхід). Адже надати реальну психологічну допомогу людині, яка потребує емпатії та підтримки, може лише той психолог, у системі особистісних та професійних цінностей якого домінує гуманістична складова. Таким чином, становлення і розвиток гуманістичної спрямованості особистості практичного психолога виступає як пріоритетне завдання підготовки майбутніх фахівців.

Така ситуація визначає актуальність вивчення проблеми становлення і особливостей формування життєвих та професійних цінностей психолога, який безпосередньо впливає на світогляд тих, з ким йому доводиться працювати.

Ціннісні орієнтації виступають як системоутворюючий компонент у структурі особистості. Вони пов'язані із розвитком самосвідомості, усвідомленням місця власного "я" в системі суспільних відносин, а також належать до найважливіших компонентів структури особистості, по рівню сформованості якої можна говорити про загальний рівень її розвитку.

Проблема цінностей особистості, зокрема її ціннісних орієнтацій, привертала увагу дослідників і вивчалась в аксіологічному, філософському, соціологічному, педагогічному та психологічному напрямках. Аналіз робіт свідчить про відсутність єдиного підходу до проблеми цінностей. Однак різні визначення, класифікації цінностей та ціннісних орієнтацій в цілому не суперечать одне одному, а взаємодоповнюють і дозволяють розглядати їх з різних позицій.

У вітчизняній психології цінності розглядалися як такі, що були тотожні соціальним нормам, механізм дії яких не був опосередкований особливостями внутрішнього та зовнішнього світу особистості. Починаючи з 60-70-х років ХХ ст., з'являються нові підходи до вивчення ціннісно-сислової сфери особистості. Дослідження сутності самих понять "цінність", "ціннісні орієнтації" Д.О.Леонтьєвим, В.О.Ядовим, Е.Л.Носенко; визначення функції ціннісних орієнтацій М.І.Лапіним; аналіз динаміки ціннісних орієнтацій І.С. Коном, Ю.Л.Трофімовим, М.Н.Корневим; визначення особистістю стратегії її життєдіяльності в роботах

К.А. Абульханової-Славської, І.Г.Белявського, О.Ф.Бондаренко, О.Б.Старовойтенко, Т.М.Титаренко), психології вчинку (В.А.Роменець, І.П.Манюха), розгляду дослідження взаємовпливу процесу навчання і розвитку особистості (С.Д.Максименко) мають важливе значення в процесі аналізу формування і трансформації ціннісних орієнтацій особистості.

Цінності суспільства й особистості вивчаються в тісному зв'язку з проблемами професіоналізації особистості (З.І.Рябікіна), як прояв процесу соціалізації та соціально-психологічної організованості (В.П.Казмиренко). Особливе місце в дослідженні проблеми ціннісних орієнтацій в сучасних умовах мають роботи О.В.Сухомлинської, яка активно займалась проблемами виховання, зокрема духовно-морального виховання молоді, вивчала цінності освіти та виховання. Проблема ціннісних орієнтацій була предметом вивчення таких дослідників, як В.Б.Ольшанський, що вказував на індивідуальну систему цінностей особистості та взаємообумовленість її груповою свідомістю, В.Ю.Бойко, О.Л.Краєва, котрі досліджували трансформацію ціннісної свідомості суспільства та зміни моральних орієнтирів і мотиваційної сфери діяльності.

В останній час проблема ціннісних орієнтацій вивчалась в контексті аналізу їх динаміки як індивідуальних еталонів оцінки В.О.Белоусовою, В.Ю.Болотіною; як регулятор діяльності в суб'єкт-об'єктних відносинах Т.В.Корніловою та іншими вченими. Однак, незважаючи на значний доробок вітчизняних і зарубіжних вчених, деякі аспекти проблеми залишаються недостатньо розробленими. Так, більшість досліджень, що присвячені вивченню проблеми ціннісних орієнтацій, не дають цілісного уявлення про структуру ціннісно-сміслової сфери особистості. Не повністю розкриті питання про сутність та ієрархічну структуру ціннісних орієнтацій молоді на новому етапі розвитку суспільства. Зокрема це стосується студентства, в тому числі, і майбутніх психологів.

Професія «психолог» – це особливий вид діяльності, який, окрім відповідних знань, вимагає ще й особливої структури світогляду та певних особистісних якостей. Тому студенти, котрі здобувають дану професію, безумовно, потребують комплексного психолого-педагогічного підходу до створення умов особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Лисенко В.П. Особливості ціннісної структури підростаючої особистості // Цінності освіти і виховання / За заг.

ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997.

2. Максимчук Н.П. Особливості ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя // Психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2(5). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1999. – С.137-202.

3. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание. – М., 1972.

4. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии. – М., 1977.

5. Шевчук М.В. До проблеми класифікації ціннісних орієнтацій особистості // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. Випуск 1. – Одеса, 1999. – С. 177 – 182

In this article an author grounds actuality of study of problem of becoming and features of forming of vital and professional values of psychologist.

Key words: valued orientations, professional becoming.

Отримано 24.03.2009

УДК 005.32:159.942

Д.І. Куриця

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ НА ОСОБИСТІТЬ

У даній статті висвітлюється проблема професійного стресу; зазначається, що стрес є одним з головних факторів, що впливають на зниження працездатності, плинність кадрів, появу фізіологічних змін в організмі.

Ключові слова: стрес, професійний стрес.

В статті аналізується проблема професійного стресу; отмечается, что стресс является одним из главных факторов, влияющих на уровень трудоспособности, текучку кадров, появления физиологических изменений в организме.

Ключевые слова: стресс, профессиональный стресс.

Враховуючи той факт, що метою нашого дослідження є виявлення рівня стійкості до стресу в осіб котрі виконують певні